

Олена Ясинецька (м. Київ)

Сини київської князівни Доброніги-Марії († 1087) на престолі Польщі: генеалогічний та культурний аспекти

В статті проаналізовано особливості родоvodu синів київської князівни Доброніги-Марії – правителів Польщі Болеслава II Щедрого (бл. 1042 – п. 1081) та Владислава I Германа (бл. 1044 – 1102), їх дружин та нащадків. З'ясовано особливості їх життя та діяльності, а також визначено їх роль у культурному розвитку Давньопольської держави, зокрема у сфері церковного будівництва.

Ключові слова: Польща, Київська Русь, Болеслав II Щедрий, Владислав I Герман, Вишеслава, пам'ятки культового будівництва, династичні взаємини.

Olena Yasynetska

The sons of Kyivan-Rus Princess Dobroniga-Maria († 1087) on the throne of Poland: genealogical and cultural aspects

The Article analyses the peculiarities of genealogy of two sons of Kyivan Princess Dobriniga-Maria – Polish state rulers – Bolesław II the Generous (the Bold; circa 1042 – after 1081) and Władisław I Herman (circa 1044–1102). The research considers the circumstances of matrimonial alliance between king of Poland Bolesław II and Ruthenian princess Vysheslava (c. 1047 – after 1089). Genealogy of Bolesław's wife, Ruthenian princess Vysheslava is deduced as a granddaughter of Yaroslav the Wise. The existed genealogical hypotheses of her origin are considered. The arguments in favor of her origin from the family of Przemyśl dukes – the descendants of Volodymyr Yaroslavych (1020–1052) are adduced. The data concerning the only successor of the royal couple – Mieszko (circa 1042–after 1081) and his dynastic marriage with Ruthenian princess are given. The peculiarities of the life and activities of the Polish-Rus royal couples are ascertained, as well as their role in cultural development of Poland in 11th–12th centuries. The monuments of sacred architecture founded or renewed by Bolesław II, Władisław I Herman and their families are designated. The research substantiates the existence of active dynastic relations between Poland and Kyivan Rus in the 11th–12th centuries as an important factor of international and intercultural cooperation.

Key words: Poland, Kyivan Rus, Bolesław II the Generous (the Bold), Vysheslava, Władisław I Herman, the monuments of sacred architecture, dynastic relations.

Елена Ясинецкая

Сыновья киевской княжны Добронегии-Марии († 1087) на престоле Польши: генеалогический и культурный аспекты

В статье проанализировано обстоятельства родоvodu сыновей киевской княжны Добронегии-Марии – правителей Польши Болеслава II Щедрого (ок. 1042– п. 1081) и Владислава I Германа (ок. 1044 –102), их жен и потомков. Определены особенности их жизни и деятельности, а также их роли в культурном развитии Древнепольского государства, в частности в сфере церковного строительства.

Ключевые слова: Польша, Киевская Русь, Болеслав II Щедрий, Владислав I Герман, Вишеслава, памятники культового строительства, династические отношения.

XI–XII ст. – період активних матримоніальних взаємовідносин київської княжої родини з представниками правлячих династій Європи. Серед них особливе місце належить польській княжій династії П'ястів. Київські князівни, їх подружжя та нащадки у Польщі часто ставали активними культурними діячами, з якими пов'язана поява, розбудова та функціонування багатьох нерухомих пам'яток культурної спадщини.

Однією з маловідомих в українській історії князівен на престолі Польщі є Доброніга-Марія (бл. 1015/1017–1087), за нашою версією – дочка Бориса-Романа Володимировича¹. Вітчизняні давні літописи здебільшого навіть не знають її імені, зокрема Літопис руський за Іпатським списком називає її лише «сестрою Ярослава»². Виключенням у цьому відношенні є пізніший Густинський літопис (XVII ст.), який вказує обидва імені князівни³.

Бл. 1040 р. Доброніга була видана заміж за правителя Польщі Казимира I Відновителя (1016–1058) з роду П'ястів. У шлюбі Казимира і Доброніги народилося четверо синів: Болеслав, Владислав, Мешко та Оттон і донька Святослава (Сватава Польська; 1050–1126), пізніше – перша королева Чехії⁴.

Сини Мешко і Оттон померли за життя батьків. Мешко – у віці бл. 20 років⁵, Оттон – ще дитиною. А двоє інших синів Казимира і Доброніги, що дожили до шлюбного віку – Болеслав і Владислав, мали у дружинах князівен з роду руських правителів.

Старший син Казимира і Доброніги-Марії Болеслав II народився бл. 1042 р.⁶. Юний князь

отримав гарну освіту, володів іноземними мовами. У польській історії він відомий під трьома прізвиськами: Щедрий, Войовничий і Сміливий⁷. Після смерті свого батька Казимира у 1058 р. Болеслав успадкував престол⁸, що підтверджує Галл Анонім⁹. Оскільки княжичу було лише бл. 16 років, він дослухався порад матері, Доброніга тривалий час мала на нього вагомий вплив.

Рис. 1.

Болеслав Сміливий.

Худ. Ян Матейко,

олівець/папір,

1890–1892 рр.,

Національний музей
(м. Вроцлав, Польща)

організував королівські монетні двори у Кракові та Вроцлаві. Це мало вагомий вплив на економіку та розвиток культури в державі. Цікаво, що монета Болеслава II мала на реверсі зображення церкви візантійського стилю, характерного для православної киево-руської архітектури¹¹.

Болеслав намагався провадити зважену міжнародну політику, наслідуючи свого батька та оточуючи себе сусідами-союзниками, аби протистояти інтенсивній експансії Священної Римської імперії.

Болеслав Щедрий став першим польським правителем, який чеканив свою монету у кількості достатній, щоб витіснити іноземні «валюти», що переважали у країні часів перших П'ястів¹⁰. Він

¹ Ясинецька О. До питання про особливості родоводу давньоруської князівни Марії-Доброніги, дружини правителя Польщі (бл. 1040–1058 рр.). // Краєзнавство. – 2016. – № 1–2. – С. 175–193.

² Літопис руський, Переклад і комент. Л. Махновець. – К.: В-во «Дніпро», 1989. – С. 94.

³ Густинская летопись. Полное собрание русских летописей, Т. 40. СПб.: Издательский дом «Дмитрий Буланин», 2003. – С. 53.

⁴ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В. Д. Королук. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 51.

⁵ Назаренко А. В. Древняя Русь и славяне (Древнейшие государства Восточной Европы, 2007 год), Ин-т всеобщей истории. – М., Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2009. – С. 25.

⁶ Щавелева Н. И. Древняя Русь в польской истории Яна Длугоша, Кн. I–VI. М.: Памятники исторической мысли, 2004, с. 254; Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów. Poznan: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2004. – S. 153–154.

⁷ Biber T., Leszczyński M. Poczet Władców Polski. Poznan: Publicat, 2015, 128. – S. 22.

⁸ Balzer O. Genealogia Piastów. Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1895. – S. 85–87.

⁹ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В. Д. Королук. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 53–54.

¹⁰ Spufford, Peter. Money and Its Use in Medieval Europe. Cambridge: University Press. – P. 80.

¹¹ Kętrzyński S. Polska X–XI wieku. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961, s. 368–369.

Ім'я Болеслава II Літопис Руський згадує єдиний раз під 1069 р. з приводу князівських міжусобиць на Русі¹². Ян Длугош під 1070 р. повідомляє, що Болеслав II вирушив у похід на Русь під приводом відновлення влади київського князя Ізяслава, свого родича, а насправді – бажаючи повторити подвиги свого прадіда Болеслава I – «підкорити Русь собі та Польському королівству»¹³. З Хроніки Яна Длугоша довідуємося, що військо Болеслава перебувало в Києві «все літо, осінь і зиму»¹⁴. М. Стрийковський поетично додає: «...милуючись блаженством околиці й київською розкішшю та дивної краси вродою й гарною поставою русоволосих і чорнобривих дівчат»¹⁵.

Кілька разів у Літописі також вказується на Болеслава, коли йдеться про втечу Ізяслава до Польщі (під 1068 р.). Бл. 1073 р. Ізяслав прибув до польського правителя з багатими дарами в надії знову заручитися військовою підтримкою. Натомість, «все забрали у нього ляхи» і вказали на двері¹⁶. Ізяслав навіть звертався через це за допомогою до Папи, а також до імператора Священної Римської імперії Генриха IV з проханням покарати кривдника і допомогти повернути київський престол¹⁷. Дуже цікавим у контексті цих подій є лист Папи Григорія VII до Болеслава: «Задля миру і спокою (...) слід зберігати любов, яку (...) ви порушили, відібравши гроші у короля Русі. Отож,

(...) дуже просимо вас і переконуємо (...), щоб не було відібрано у нього вами чи вашими [людьми], велить повернути...»¹⁸.

Зі свідчень Ламперта Херсфельдського довідуємося, що скарги на віроломство Болеслава були значним перебільшенням – далеко не «все відібрав» польський князь у Ізяслава, оскільки після цього останній прибув до германського імператора з «незчисленними скарбами» в якості дарів¹⁹.

25 грудня 1076 р. Болеслав II разом з дружиною був коронований архієпископом Богумилом у Гнезненському кафедральному соборі в присутності Папського легата та 15 єпископів²⁰.

Підсумовуючи період Болеслава II, польські хроністи високо оцінюють його хист правителя, але критикують його дії з приводу трагічної загибелі єпископа краківського Станіслава, пізніше канонізованого церквою.

Згідно з історичними джерелами, єпископ Станіслав був учасником змови опозиційної знаті проти Болеслава II, які намагалася усунути його від влади на користь молодшого брата Владислава I Германа²¹. Болеслав привселюдно звинуватив єпископа у зраді та засудив до смерті. 11 квітня 1079 р. король власноручно стратив Станіслава в краківському костелі св. Михаїла на Скалці²². Галл Анонім, засуджуючи зраду, не схвалює також і вчинок правителя²³.

¹² Літопис руський, Переклад і комент. Л. Махновець. – К.: В-во «Дніпро», 1989. – С. 106.

¹³ Щавелева Н. И. Древняя Русь в польской истории Яна Длугоша, Кн. I–VI. – М.: Памятники исторической мысли, 2004. – С. 261.

¹⁴ Там само. – С. 263.

¹⁵ Стрийковський Мацей. Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Русі, Відп. ред. О. Купчинський. – Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2011. – С. 230.

¹⁶ Літопис руський, Переклад і комент. Л. Махновець. К.: Дніпро, 1989. – С. 112.

¹⁷ Ламперт Херсфельдский. Анналы // Древняя Русь в свете зарубежных источников, под ред. Т. Н. Джаксон, Т. IV, часть 1. – М.: Изд-во Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – С. 119–120.

¹⁸ Послания Папы Григория VII к польскому князю Болеславу II и киевскому князю Изяславу Ярославичу (1075 г.). In: Древняя Русь в свете зарубежных источников, под ред. Т. Н. Джаксон, Т. IV, часть 1. – М.: Изд-во Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – С. 112.

¹⁹ Ламперт Херсфельдский. Анналы // Древняя Русь в свете зарубежных источников, под ред. Т. Н. Джаксон, Т. IV, часть 1. – М.: Изд-во Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – С. 119–120.

²⁰ Labuda G. Polish Diplomacy during the Rule of the Piast Dynasty. The History of Polish Diplomacy X–XX c., Warsaw: the Sejm Publishing Office, 2005. – P. 32.

²¹ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В. Д. Королук. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 58.

²² Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. М.: Изд-во Моск. ун-в., 1987. – С. 74–75; Гваньіні Олександр. Хроніка європейської Сарматії, Упор. та пер. о. Юрія Мицика. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 88.

²³ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В. Д. Королук. М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 57–58.

Смерть єпископа призвела до відкритого бунту проти короля, який змушений був залишити країну і знайшов прихисток в Угорщині, при дворі короля Ласло I. За однією з версій, невдовзі Болеслав помер за загадкових обставин, вірогідно, був отруєний²⁴.

Однак існує популярна легенда, переказана хроністами, про те, що після свого вчинку бл. 1082 р. Болеслав вступив до монастиря Оссіах²⁵ (досі діючий монастир у Каринтії, Австрія). Хроністи повідомляють, що ченці спорудили на могилі короля надгробну плиту з написом: «*Rex Boleslaus Polonie occisor sancti Stanislai Epi Cracoviensis*» («Король Польщі Болеслав, вбивця св. Станіслава, єпископа краківського»)²⁶.

Відомо, що до 1069 р. Болеслав одружився з руською князівною Вишеславою († п. 1089). Етимологія імені руської князівни – «Висока (велика) слава», однак, не гарантувала їй виразних згадок у вітчизняних літописах. За невітшною традицією, джерела часто обходили увагою представниць княжої родини жіночої статі. Не стала винятком і Вишеслава. Мовчать про королеву Польщі Вишеславу і сучасні історичні довідкові видання, зокрема «Енциклопедія історії України». Стаття про Болеслава II, розміщена в ЕІУ, не містить відомостей про руську князівну Добронігу-Марію, матір Болеслава II, і руську князівну Вишеславу, його дружину²⁷. Проте, факти такої династичної спорідненості правите-

лів Польщі з київською правлячою династією нам видаються дуже важливими.

Польський генеалог О. Бальцер вважав відомості про дружину Болеслава II недостатніми, аби переконливо свідчити про її походження²⁸, дослідник Т. Юрек припускав, що Вишеслава могла бути представницею чеської династії Пржемысловичів²⁹. Проте, переважна більшість дослідників та джерел виразно вказують на її руське походження.

Літопис Руський за Іпатським списком теж не згадує Вишеслави. Не називають князівну по імені і найдавніші польські хроніки (Галл Анонім, Кадлубек, Велика хроніка про Польщу, Русь та їх сусідів).

Відомості про князівну знаходимо у пізніших джерелах, зокрема, у Яна Длугоша. Хроніст називає «дочкою князя Русі», проте, не вказує імені її батька³⁰. А. Гваньїні та М. Стрийковський іменують князівну Візеславою (*Wizęsławę*)³¹ і «спадкоємицею руських князів»³². М. Карамзин називає дружину Болеслава II «невідомою княжною руською»³³.

Л. Махновець подає ще один варіант імені Вишеслави – Вислава і вважає її дочкою великого князя київського Святослава Ярославича³⁴. Дослідник посилається при цьому на російського історика В. Татищева та Йоакимівський літопис³⁵. Підтримують цю версію також І. Лінніченко³⁶, М. Баумгартен³⁷, Д. Донський³⁸ та ін.

²⁴ Labuda G. Polish Diplomacy during the Rule of the Piast Dynasty. The History of Polish Diplomacy X–XX c., Warsaw: the Sejm Publishing Office, 2005. – P. 32.

²⁵ Гваньїні Олександр. Хроніка європейської Сарматії... – С. 88.

²⁶ Там само.

²⁷ Головка О. Б. Болеслав II, Енциклопедія історії України, Т. 1. – К.: Наук. Думка, 2011. – С. 331–332.

²⁸ Balzer O. Genealogia Piastów. Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1895. – S. 98.

²⁹ Jurek T. «Agnes regina: W poszukiwaniu żony Bolesława Szczodrego». Poznan: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk od 1946, Towarzystwo Miłośników Historii w Poznaniu do 1939 r., 2006. – S. 95–104.

³⁰ Щавелева Н. И. Древняя Русь в польской истории Яна Длугоша, Кн. I–VI. – М.: – Памятники исторической мысли, 2004. – С. 259.

³¹ Гваньїні Олександр. Хроніка європейської Сарматії... – С. 88.

³² Стрийковський Мацей. Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Русі, Відп. ред. О. Купчинський. – Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2011. – С. 29.

³³ Карамзин Н. И. История государства российского в 12-ти томах. Т. II–III/Под ред. А.Н.Сахарова. – М.: Наука, 1991. – С. 49.

³⁴ Літопис руський, Переклад і комент. Л. Махновець. – К.: Дніпро, 1989. – С. 176.

³⁵ Татищев. История Российская, Т. 2. – М.-Л.: Наука, 1963. – С. 84.

³⁶ Линниченко И.А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV столетия, Т. 1. – К.: Университетская типография, 1884. – С. 53.

³⁷ Baumgarten N. Genealogies et mariages occidentaux des Rurikides Russes d X au XIII siecle, Orientalia Christiana Iod. IX. №35, maio. Roma: P. Institutum orientalium studiorum, 1927. – P. 13.

³⁸ Донской Д. Справочник по генеалогии Рюриковичей, Ч. 1 (середина IX – начало XIV в.), Под ред. Д. М. Шаховского. – М. – Ренн, 1991. – С. 36–37.

Густинський літопис називає Вишеславу дочкою В'ячеслава Ярославича, князя смоленського³⁹. В'ячеславною її вважає і А. Екземплярський⁴⁰. Підтримували цю версію і Краузе К.С., Тимирязєв В., Браун Ф. та ін.⁴¹.

Унікальне свідчення міститься у Хроніці М. Стрийковського – він називає батьківщиною Вишеслави Перемишське князівство. Перемишськими правителями пізніше були нащадки іншого Ярославича – Володимира. За нашим припущенням, Вишеслава могла бути дочкою саме Володимира Ярославича. Отже, питання залишається дискусійним.

Длугош вказує, що князівна «перевершувала всіх інших красою і душевними та тілесними якостями»⁴². Весілля відбулося бл. 1068 р. у Кракові. Вже 1069 р. народився спадкоємець, якому дали «дідівське ім'я» Мечислав⁴³.

Через кілька років (1079 р.) князівна з родиною перебувала у вигнанні в Угорщині. Бл. 1086 р. разом з сином повернулася до Польщі.

Трагічна доля чекала і сина Болеслава II та

Вишеслави – Мешка (1069–1089). Спочатку юний королевич перебував з батьками у вигнанні. Галл Анонім пише, що «...хлопчика після смерті батька виховував Владислав, король Угорщини». Хроніст свідчить, що невдовзі Владислав I Герман прикликав небожа до Польщі⁴⁴. Однак, існує інша версія, засвідчена Угорською ілюстрованою хронікою: у 1089 р. угорський король здійснив військову кампанію проти Польщі і посадив на краківський стіл Мешка Болеславича⁴⁵.

Невдовзі королевич одружився з «руською дівчиною», як свідчить Галл Анонім⁴⁶. Точну дату шлюбу Мешка сповіщає «Свентокшицький рочник» та «Аннали Краківської Капітули» – 1088 року⁴⁷.

Польські хроніки свідчать, що княжича невдовзі отруїли⁴⁸. «Руською дівчиною», яка, вірогідно, розділила його трагічну долю⁴⁹ була Євдокія (Євдоксія, Євпраксія) – дочка Ізяслава Ярославича та Гертруди Польської⁵⁰ за припущенням деяких дослідників, що ґрунтується на даних Длугоша⁵¹. Проте, О. Назаренко вважає її

³⁹ Густынская летопись. Полное собрание русских летописей, Т. 40. – СПб.: Издательский дом «Дмитрий Буланин», 2003. – С. 57.

⁴⁰ Экземплярский А. В. Вышеслава Вячеславовна, Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп. т.). – СПб.: Издательское общество Ф.А. Брокгауз – И.А.Ефрон, 1890–1907. – С. 586.

⁴¹ Назаренко А.В. О династических связях сыновей Ярослава Мудрого // Отечественная история. – 1994. – № 4–5. – С. 181–194.

⁴² Щавелева Н.И. Древняя Русь в польской истории Яна Длугоша, Кн. I–VI. – М.: Памятники исторической мысли, 2004. – С. 260.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л.М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 59.

⁴⁵ Mark of Kalt. «Chronicon pictum, Marci de Kalt, Chronica de gestis Hungarorum» (с. 1360) – Access mode: <https://www.pinterest.com/juliuskazsmer/complete-chronicon-pictum-marci-de-kalt-chronica-d/> – Access date: 18.01.2018.

⁴⁶ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 59.

⁴⁷ Анналы Краковского Капитула. In: Древняя Русь в свете зарубежных источников, под ред. Т. Н. Джексона. Т. IV, часть 1. М.: Изд-во Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010, с. 345; Анналы монастыря Святого Креста («Свентокшицкий рочник») пер. пол. XII в. In: Древняя Русь в свете зарубежных источников, под ред. Т.Н. Джексона. Т. IV, часть 1. – М.: Изд-во Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – С. 214.

⁴⁸ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 59.

⁴⁹ Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX — початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. – С. 155–156.

⁵⁰ Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2006. – С. 354.

⁵¹ Щавелева Н.И. Древняя Русь в польской истории Яна Длугоша, Кн. I–VI. М.: Памятники исторической мысли, 2004. – С. 279.

не дочкою, а онукою Ізяслава – дочкою його сина Святополка, князя турівського⁵². Ця версія видається нам більш вірогідною з огляду на датування шлюбу і надто близьку родинну спорідненість у випадку Ізяслава, що вкрай мало вірогідно. Очевидно, хроністи, свідчили, що князівна походила з його роду.

Деякі дослідники, дружиною Мешка Болеславича вважають Катарину – дочку іншого великого князя київського – Всеволода Ярославича⁵³.

Смерть Мешка Болеславича дозволила зійти на трон молодшому братові Болеслава II Владиславові I Герману (1042/1044–1102 рр.). Через це дослідники припускають його ймовірну причетність до низки вказаних трагічних подій.

Загибель Мешка датують 1089 р. Галл Анонім описує страждання Вишеслави за сином⁵⁴. Це була остання згадка про Вишеславу. Подальша доля руської князівни і польської королеви невідома. Невідомим залишається і місце поховання Вишеслави, а також її сина та невістки.

З життям та діяльністю королівського подружжя Болеслава II та Вишеслави пов'язані пам'ятки культового будівництва XI ст., зокрема частина давніх будівель на території сучасного Вавельського королівського палацу, які були перебудовані за часів Болеслава Щедрого.

Болеслава II вважають засновником бенедиктинських абатств у містах: Любінь, Могільно, Тинець, Вроцлав, Плоцьк⁵⁵. Деякі дослідники, проте, вважають Болеслава продовжувачем розбудови монастирів у м. Тинець та м. Могільно, розпочатої його батьком Казимиром⁵⁶. Грамота Болеслава II абатству в Могільно свідчить про підтримку монастиря князем⁵⁷.

За його правління зміцніла відновлена у 1075 р. Гнезненська архідієцезія з підлеглими: краківською, вроцлавською, познанською і новоствореною плоцькою дієцезіями. За сприяння Болеслава II було зведено Плоцький кафедральний собор (1075 р.).

Особливою пам'яткою культурної спадщини Польщі, пов'язаною з іменем короля Болеслава II та його дружини Вишеслави, а також з іншими постатями українсько-польських династичних взаємин є кафедральний собор у м. Гнезно (Великопольське воєводство). Саме Болеслав II Щедрий відбудував Гнезненський собор після зруйнування (освячений 1064 р.) і тут у 1076 р. разом зі своєю дружиною Вишеславою був коронований⁵⁸.

Активною культурною діяльністю відзначався і молодший брат Болеслава II Владислав I Герман.

Дослідники припускають, що Владислав (Володислав) народився між 1042–1044 рр.⁵⁹. Він отримав ім'я, яке до того часу не зустрічалося в династії П'ястів, але згодом стало дуже популярним серед правителів Польщі. Польські дослідники вважають, що ім'я з'явилося завдяки руській матері Владислава⁶⁰. Другим

Рис. 2.
Владислав I Герман.
Худ. Ян Матейко,
олівець/папір,
1890–1892 рр.,
Національний музей
(м. Вроцлав, Польща)

⁵² Назаренко А.В. Древняя Русь на международных путях: междисциплинарные очерки культурных, торговых, политических отношений IX–XII веков. – М.: Языки русской культуры, 2001. – С. 582.

⁵³ Benyskiewicz K. W kręgu Bolesława Szczodrego i Władysława Hermana. Piastowie w małżeństwie, polityce i intrydze. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. – S. 106.

⁵⁴ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 59–60.

⁵⁵ Dobosz J. Monarchia i możni wobec kościoła w Polsce do początku XIII wieku, Poznań, 2002, s. 150; Piastowie. Leksykon Biograficzny. Krakow: Wydawnictwo Literackie, 1999. – S. 60.

⁵⁶ Labuda G. Polish Diplomacy during the Rule of the Piast Dynasty. The History of Polish Diplomacy X–XX c., Warsaw: the Sejm Publishing Office, 2005. – P. 31.

⁵⁷ Bolesława Śmiałego nadanie dla klasztoru w Mogilnie//MPH. Pomniki Dziejowe Polski. Wydał August Bielowski – T 1. Lwów 1864–1893. – S. 359–364.

⁵⁸ Labuda G. Polish Diplomacy during the Rule of the Piast Dynasty. The History of Polish Diplomacy X–XX c., Warsaw: the Sejm Publishing Office, 2005. – P. 32.

⁵⁹ Piastowie. Leksykon Biograficzny. Krakow: Wydawnictwo Literackie, 1999. – S. 63.

⁶⁰ Там само.

іменем «Герман» княжича назвали на честь брата його бабусі по батькові – архієпископа кельнського, кардинала Германа II (бл. 995–1056).

Літопис руський за Іпатським списком кілька разів згадує ім'я Владислава I з приводу князівських міжусобиць на Русі, а також вказує рік його смерті⁶¹. Великопольська хроніка називає Владислава I Германа прізвиськом «Благочестивий» і починає оповідь про князя з його зрілих років і посідання трону Польщі⁶².

Хроніка Галла Аноніма сповіщає, що Владислав «взяв у дружини дочку Вратислава, князя Чехії, на ім'я Юдіф»⁶³. Цікаво, що Юдіф (Юдіта), так само як і Владислав, по лінії матері походила з роду руських князів – була онукою Анастасії Ярославни, дочки великого князя київського Ярослава Мудрого.

Галл Анонім оповідає, що тривалий час подружжя не мало дітей⁶⁴. За порадою краківського єпископа Ламберта, подружжя звернулося за молитовною підтримкою до ченців бенедиктинського монастиря св. Егідія «в землі Прованській» з багатими дарами⁶⁵. Галл Анонім наводить лист Владислава до монастиря св. Егідія⁶⁶. Великопольська хроніка цитує текст листа, проте у досить відмінній редакції⁶⁷.

Джерела свідчать, що невдовзі (20 серпня 1086 р.) у правлячого подружжя народився син

і головний спадкоємець династії – Болеслав III⁶⁸. Однак, уже при пологах його мати Юдіта захворіла і невдовзі померла⁶⁹, найвірогідніше в дні Різдва Христового 1086 р.

Бл. 1089 р. Владислав одружився зі ще однією Юдітою – дочкою Германського імператора Генриха III⁷⁰. Деякі джерела називають її Марією⁷¹ або Софією (Софонією)⁷². Цікаво, що у першому шлюбі вона була дружиною іншого нащадка руських князівен – Шоломона, короля Угорщини, сина Анастасії Ярославни, князівни київської.

В шлюбі з Юдітою Германською Владислав мав трьох дочок⁷³, джерела достеменно зберегли ім'я лише однієї з них – Агнес (бл. 1090–1125), що стала абатисою у монастирі Гандерсхайм та у відомому Кведленбургському абатстві (обидва – на території сучасної Німеччини)⁷⁴.

Джерела не зберегли ім'я іншої дочки Владислава (бл. 1090–бл. 1112), яка, як свідчить Галл Анонім, «була видана заміж на Русь»⁷⁵. Дослідники називають її чоловіком Ярослава Святополковича (бл. 1072–1123), князя володимир-волинського і дорогобузького, сина великого князя київського Святополка II Ізяславича⁷⁶.

Вважалося, що про третю дочку Владислава I Германа нічого достеменно не відомо⁷⁷. Однак, європейські дослідники з'ясували, що звали її, вірогідно, Аделаїда/Адельгейда (бл. 1091–1127) і

⁶¹ Літопис руський, Переклад і комент. Л. Махновець. – К.: Дніпро, 1989. – С. 152, 157, 161, 170.

⁶² Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. – М.: Изд-во Моск. унив., 1987. – С. 75–76.

⁶³ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л.М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 60.

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. – М.: Изд-во Моск. унив., 1987. – С. 76.

⁶⁶ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л.М. Поповой, Ответственный редактор В. Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 60.

⁶⁷ Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. – М.: Изд-во Моск. унив., 1987. – С. 76.

⁶⁸ Balzer O. Genealogia Piastów. Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1895. – S. 119.

⁶⁹ Козьма Пражский. Чешская хроника – М.: Из-во АН СССР, 1962. – С. 149.

⁷⁰ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л.М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 65–66.

⁷¹ Balzer O. Genealogia Piastów. Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1895. – S. 105.

⁷² Гваньїні Олександр. Хроніка європейської Сарматії... – С. 90.

⁷³ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л.М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 66.

⁷⁴ Jurek T. «Agnes regina: W poszukiwaniu żony Bolesława Szczodrego». Poznan: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk od 1946, Towarzystwo Miłośników Historii w Poznaniu od 1939 r., 2006. – S. 95–104.

⁷⁵ Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских, Предисловие, перевод и примечания Л.М. Поповой, Ответственный редактор В.Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – С. 66.

⁷⁶ Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2006. С. 357.

⁷⁷ Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия/Под ред. Т.Н. Джаксон и др. Том IV. – М.: Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – С. 176.

вона була видана за Діппольда III (бл. 1079–1146), маркграфа Вобурга⁷⁸. Подружжя вирізнялося активною культурною діяльністю та заснувало кілька абатств на теренах сучасної Німеччини – Кастл (1103), Райхенбах (1118) і Вальдзассен (1133)⁷⁹.

У шлюбі Аделаїди і Діппольда народилося п'ятеро дітей. Одна із їх доньок – теж Адельгейда (бл. 1125–1187), стала першою дружиною імператора Священної Римської імперії Фрідріха Барбаросси (1122–1190)⁸⁰.

Владислав I Герман помер 4 червня 1102 р. у Плоцьку. Похований у головному кафедральному соборі міста, збудованому на честь Діви Марії м. Плоцька. Зведення собору пов'язують ще з іменем його старшого брата – Болеслава II Щедрим (1075 р.). Вірогідно, Владислав I продовжив розбудову храму. За часів Владислава I Германа та його сина Болеслава III м. Плоцьк відігравав роль столиці польського королівства.

Владислав I залишився у польській культурній історії як правитель-фундатор численних пам'яток культового будівництва у Польщі. Зокрема, саме з Владиславом та його родиною пов'язують подальше поширення культу святого Егідія та будівництво храмів на його честь в містах: Таржек (бл. 1067)⁸¹, Іновлодзь (1082)⁸² і Гібултов (1082)⁸³. Гваньїні свідчить про зведені Владиславом церкви Св. Егідія в містечках: Клодава, Зборов, Псин, Черніхув⁸⁴.

Аннали Сендзівоя свідчать, що саме Владислав I «заклав у краківському замку церкву блаженного Вацлава»⁸⁵, очевидно, на місці знаменитого нині символу Польщі – Вавельського кафедрального собору на честь святих Станіслава і Вацлава. Аналогічну інформацію під 1098 р. подають Малопольські аннали⁸⁶. Очевидно, саме тому одна із найдавніших церков Вавельської кафедри називалася «Германовська» («*Hermanowska*»). Деякі дослідники вважають, що храм зведено сином Владислава I – Болеславом Кривоустим⁸⁷. Вірогідно, що Болеслав завершив справу свого батька, храм освятили у 1142 р.

Отже, династичні взаємини Польщі та Київської Русі в XI–XII ст. були дуже активними і стали важливим фактором міждержавних та міжкультурних відносин, як це продемонстровано на прикладі матримоніальних зв'язків і культурної діяльності родини київської князівни Доброніги-Марії та князя-правителя Польщі Казимира I Відновителя.

Сини правлячого подружжя – Болеслав II Щедрий і Владислав I Герман та їх нащадки продовжили традицію польсько-українських династичних шлюбів. Вони залишилися у польській історії як правителі-фундатори численних пам'яток культового будівництва, частина з яких збереглися до нашого часу і належно охороняються державою. Дослідження засвідчує тисячолітню спільність польсько-української династичної та культурної історії.

⁷⁸ Hlawitschka E. Weshalb war die Auflösung der Ehe Friedrich Barbarossa und Adela von Vohburg möglich? In: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 61/2005. – S. 528;

Weller T. Die Heiratspolitik des deutschen Hochadels im 12. Jahrhundert. Köln/Weimar/Wien 2004. – S. 786–796.

⁷⁹ Bosl K. Das Nordgaukloster Kastl. Gründung, Gründer, Wirtschafts- und Geistesgeschichte. In: Verhandlungen des Historischen Vereins von Oberpfalz und Regensburg 89, 1939. – S. 3–186; Renner, OSB, Frumentius (1984). The Five-Branch Candlestick. Metro Manila: SSP. – S. 46.

⁸⁰ Women in World History: A Biographical Encyclopedia. Gale Research Inc. Retrieved 8 January 2013, p. 102; Hlawitschka, Eduard: Weshalb war die Auflösung der Ehe Friedrich Barbarossas und Adela von Vohburg möglich? In: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 61/2005. – S. 526–528.

⁸¹ Tarczek // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. XV, cz. 2. – Warszawa: Druk «Wiek» Nowy-Świat, 1902. – S. 651.

⁸² Inowódz//Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. III – Warszawa: Druk «Wiek» Nowy-Świat, 1882. – S. 292.

⁸³ Giebułtow//Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. II – Warszawa: Druk «Wiek» Nowy-Świat, 1881. – S. 544–545.

⁸⁴ Гваньїні Олександр. Хроніка європейської Сарматії... – С. 90.

⁸⁵ Rocznik Sędziwoja/Monumenta Poloniae Historica – Pomniki dziejowe Polski – T. 2, Lwów, 1872, s. 871.

⁸⁶ Rocznik Małopolski/Monumenta Poloniae Historica – Pomniki dziejowe Polski – T. 3, Lwów, 1878. – S. 149–150.

⁸⁷ Świechowski Z., Gawlikowska-Świechowska E.: Sztuka polska, Romanizm. – Warszawa: Wydawnictwo «Arkady» 2005, 366, [2] s. – S. 64.

References

- Annaly Krakovskogo Kapitula. In: Drevnyaya Rus' v svete zarubezhnykh istochnikov, pod red. T.N. Dzhakson. T. IV, chast' 1. M.: Izd-vo Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, 2010, 512 s.
- Annaly monastyrya Svyatogo Kresta ("Sventokshiskiy rochnik") per. pol. XII v. In: Drevnyaya Rus' v svete zarubezhnykh istochnikov, pod red. T.N. Dzhakson. T. IV, chast' 1. M.: Izd-vo Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, 2010, 512 s.
- Velikaya khronika o Pol'she, Rusi i ikh sosedyakh XI–XIII vv. M.: Izd-vo Mosk. univ., 1987, 264 s.
- Voytovych L. Knyazha doba: portrety elity. Bila Tserkva: Vydavets' Oleksandr Pshonkivs'kyy, 2006, 782 s.
- Voytovych L. Knyazivs'ki dynastiyi Skhidnoyi Yevropy (kinets' IX-pochatok XVI st.): sklad, suspil'na i politychna rol'. Istoryko-henealohichne doslidzhennya. – L'viv: Instytut ukrayinoznavstva im. I.Kryp'yakevycha, 2000. – 649 s.
- Gall Anonim. Khronika i deyaniya knyazey ili praviteley pol'skikh, Predisloviye, perevod i primechaniya L. M. Popovoy, Otvetstvennyy redaktor V.D. Korolyuk. M.: Izdatel'stvo AN SSSR, 1961, 172 s.
- Hvan'yini Oleksandr. Khronika yevropeys'koyi Sarmatiyi, Upor. ta per. o. Yuriya Mytsyka. K.: Vyd. dim "Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya", 2007, 1006 s.
- Holovko O.B. Boleslav II, Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny, T. 1. K.: Nauk. Dumka, 2011, 688 s.
- Gustynskaya letopis'. Polnoye sobraniye russkikh letopisey, T. 40. SPb.: Izdatel'skiy dom "Dmitriy Bulanin", 2003, 202 s.
- Donskoy D. Spravochnik po genealogii Ryurikovichy, CH. 1 (seredina IX-nachalo XIV v.), Pod red. D.M. Shakhovskogo. M.-Renn, 1991. c. 36–37.
- Drevnyaya Rus' v svete zarubezhnykh istochnikov: Khrestomatiya/Pod red. T. N. Dzhakson i dr. Tom IV. – M.: Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, 2010. – s. 176.
- Karamzin N.I. Istoriya gosudarstva rossiyskogo v 12-ti tomakh. T. II-III/Pod red. A. N. Sakharova. – M.: Nauka, 1991, 832 s.
- Koz'ma Prazhskiy. Cheshskaya khronika. – M.: Iz-vo AN SSSR, 1962. – s. 149.
- Lampert Khersfel'dskiy. Annaly // Drevnyaya Rus' v svete zarubezhnykh istochnikov, pod red. T.N. Dzhakson, T. IV, chast' 1. M.: Izd-vo Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, 2010, 512 s.
- Linnichenko I.A. Vzaimnyye otnosheniya Rusi i Pol'shi do poloviny XIV stoletiya, T. 1. K.: Universitetskaya tipografiya, 1884, 222 s.
- Litopys rus'kyy, Pereklad i koment. L. Makhnovets'. K.: V-vo "Dnipro", 1989, 591 s.
- Nazarenko A.V. Drevnyaya Rus' i slavyane (Drevneyshiye gosudarstva Vostochnoy Yevropy, 2007 god), In-t vseobshchey istorii. – M., Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, 2009, 528 s.
- Nazarenko A. V. Drevnyaya Rus' na mezhdunarodnykh putyakh: mezhdistsiplinarnyye ocherki kul'turnykh, torgovykh, politicheskikh otnosheniy IX–XII vekov. M.: Yazyki russkoy kul'tury, 2001, 784 s.
- Nazarenko A.V. O dinasticheskikh svyazyakh synovey Yaroslava Mudrogo. In: Otechestvennaya istoriya, In-t ros. istorii RAN. M.: Nauka, 1994, № 4–5, c. 181–194.
- Poslaniya Papy Grigoriya VII k pol'skomu knyazyu Boleslavu II i kiyevskomu knyazyu Izyaslavu Yaroslavichu (1075 g.). In: Drevnyaya Rus' v svete zarubezhnykh istochnikov, pod red. T.N. Dzhakson, T. IV, chast' 1. M.: Izd-vo Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, 2010, 512 s.
- Strykovs'kyy Matsey. Litopys pol's'kyy, lytovs'kyy, zhmuds'kyy i vsiyeyi Rusy, Vidp. red. O. Kupchyns'kyy. L'viv: Naukove tovarystvo im. Shevchenka, 2011, 1075 s.
- Tatyshchev. Ystoryya Rossyyskaya, T. 2. M.-L.: Nauka, 1963, 352 s.
- Shchhaveleva N.Y. Drevnyaya Rus' v pol'skoy ystoryi Yana Dluhosha, Kn. I–VI. M.: Pamyatnyky ystorycheskoy mysly, 2004, 482 s.
- Ekzemplyarskiy A.V. Vysheslava Vyacheslavovna, Entsyklopedycheskiy slovar' Brokhauza y Efrona: v 86 t. (82 t. y 4 dop. t.). SPb.: Yzdatel'skoe obshchestvo F. A. Brokhauz – Y. A. Efron, 1890-1907, 952 s.
- Yasynets'ka O. Do pytannya pro osoblyvosti rodovodu davn'orus'koyi knyazivny Mariyi-Dobronehy, druzhyny pravytelya Pol'shchi (bl. 1040–1058 rr.). Kyiv: Zhurnal "Krayeznavstvo", № 1–2, 2016 r., c. 175–193.
- Balzer O. Genealogia Piastów. Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1895, 852 s.
- Baumgarten N. Genealogies et mariages occidentaux des Rurikides Russes d X au XIII siecle, Orientalia Christiana Iod. IX. № 35, maio. Roma: P. Institutum orientalium studiorum, 1927, 96 p.
- Benyskiewicz K. W kręgu Bolesława Szczodrego i Władysława Hermana. Piastowie w małżeństwie, polityce i intrydze. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010, 106 s.

Biber T., Leszczyński M. Poczec Wladow Polski. Poznan: Publicat, 2015, 128 s.

Bolesława Śmiałego nadanie dla klasztoru w Mogilnie//MPH. Pomniki Dziejowe Polski. Wydał August Bielowski – T 1. Lwów 1864–1893, s. 359–364.

Bosl K. Das Nordgaulofter Kastl. Gründung, Gründer, Wirtschafts- und Geistesgeschichte. In: Verhandlungen des Historischen Vereins von Oberpfalz und Regensburg 89, 1939, s. 3–186.

Dobosz J. Monarchia I możni wobec kościoła w Polsce do początku XIII wieku, Poznań, 2002, s. 150.

Europäische Stammtafeln, Neue Folge, Band II. Tafel 120; Verlag J. A. Stargardt, Marburg, 1984.

Giebułtów//Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. II – Warszawa: Druk “Wiek” Nowy-Świat, 1881. – s. 544–545.

Hlawitschka, Eduard: Weshalb war die Auflösung der Ehe Friedrich Barbarossas und Adela von Vohburg möglich? In: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 61/2005, s. 506–536.

Inowódź//Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. III – Warszawa: Druk “Wiek” Nowy-Świat, 1882. – s. 292.

Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów. Poznan: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2004, s. 153–154.

Jurek T. “Agnes regina: W poszukiwaniu żony Bolesława Szczodrego”. Poznan: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk od 1946, Towarzystwo Miłośników Historii w Poznaniu do 1939 r., 2006, s. 95–104.

Kętrzyński S. Polska X–XI wieku. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961, 761 s.

Labuda G. Polish Diplomacy during the Rule of the Piast Dynasty. The History of Polish Diplomacy X–XX c., Warsaw: the Sejm Publishing Office, 2005, 691 p.

Mark of Kalt. “Chronicon pictum, Marci de Kalt, Chronica de gestis Hungarorum” (c. 1360). Access mode: <https://www.pinterest.com/juliuskazsmer/complete-chronicon-pictum-marci-de-kalt-chronica-d>. Access date: 18.01.2018.

Piastowie. Leksykon Biograficzny. Krakow: Wydawnictwo Literackie, 1999, s. 56, 944 s.

Renner, OSB, Frumentius (1984). The Five-Branch Candlestick. Metro Manila: SSP.

Rocznik Małopolski/Monumenta Polonie Historica – Pomniki dziejowe Polski – T. 3, Lwów, 1878, s. 149–150.

Rocznik Sędziwoja/Monumenta Polonie Historica – Pomniki dziejowe Polski – T. 2, Lwów, 1872, s. 871.

Spufford, Peter. Money and Its Use in Medieval Europe. Cambridge: University Press, p. 80, 467 p.

Świechowski Z., Gawlikowska-Świechowska E.: Sztuka polska, Romanizm. Warszawa: Wydawnictwo «Arkady» 2005, s. 64.

Tarczek/Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. T. XV, cz. 2. – Warszawa: Druk “Wiek” Nowy-Świat, 1902, s. 651.

Weller, Tobias: Die Heiratspolitik des deutschen Hochadels im 12. Jahrhundert. Köln/Weimar/Wien 2004, s. 786–796.

Women in World History: A Biographical Encyclopedia. Gale Research Inc. Retrieved: 8 January 2013.